Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto
Jyväskylä University Digital Archive

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.

Author(s): Niemi-Pynttäri, Risto

Title: Martin Walser: Muuan loppuaan odottava mies

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäri, R. (2017). Martin Walser: Muuan loppuaan odottava mies. Maailmankirjat : käännöskirjallisuuden verkkolehti, 19.11.2017. http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2542

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Martin Walser: Muuan loppuaan odottava mies

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (19.11.2017)

Vanha herra hullaantuu kirjeenvaihdossa ikääntyvän tangotanssijattaren kanssa, siitä Walserin kirjeromaani saa energiansa. Kirjeenvaihdon, meilien, viestien kontaktit tuntuvat luovan ihmissuhteita, jotka ovat todellisen ja kuvitellun välillä. Intohimoisten tunteiden kohde ei ole aivan todellinen, koska kirjoittaja satsaa viesteihin niin voimalla omia toiveitaan ja milikuviaan. Walserin romaani tarttuu tähän, ja kuoleman läheisyys vielä kiihdyttää sitä ikäänkuin viimeisinä fantasioina.

Martin Walser, kohta 90-vuotias arvostettu saksalainen kirjailija, julkaisee yhä. Häntä voisi sanoa Saksan Philip Rothiksi, molemmat kirjoittavat vanhuudesta ja kuoleman lähestymisestä. Ennen *Muuan loppuaan odottavaa miestä* ilmestyi hieman saman kaltainen *Rakastunut mies*, (saks.2011 suom 2016) Lurralta Otto Lappalaisen kääntämänä – ja kuluvana vuonna Walser on jo julkaissut uuden romaanin.

Kuoleman läheisyys ei tee Walserin romaania vakavaksi eikä raskaaksi. Vanhan herran hurahtaminen on myös rakkauden ja kuoleman parodiaa. Kääntäjä Olli Sarrivaara hallitsee erinomaisesti kielen vivahteet, niin että parodia ja syvällisyys vaihtelevat, eivätkä sekoitu.

Romaanissa vaikuttaa myös filosofinen henki. Tämä näkyy siinä, miten romaani on rakennettu kahden käsitteen varaan. Voimakkaimmin teosta ohjaa lause *”Enemmän kuin kaunis ei ole mikään*”, sen koko merkityksen lukija ymmärtää vasta romaanin lopussa. Kääntäjä on jättänyt lauseen saksan rakenteen mukaiseksi: *mehr als schön ist nichts*. Näin ilmaisuun tuleekin arvoituksellisuutta enemmän, kuin arkiseen ”mikään ei ole kaunista enempää” tai liian suoraan kuolemaan viittaavaan aavistukseen ”kaunista enemmän on tyhjyys”.

Päähenkilönä on 72-vuotias herra, joka on menettänyt uskottavuutensa kaikilla elämän sektoreilla. Työkaverin petos, konkurssi, kilpailijan menestys sekä vaimon kyllästyminen ajaa Theo Schadtin internettiin, itsemurhafoorumille. Siellä hän ihastuu johonkin, josta on vaikea sanoa, onko kyseessä ajatus vai nainen. Asteri –nimeä käyttävä nainen unelmoi itsemurhasta sekä sanasta *irreversiibeli.*

Sana *irreversiibeli* onkin tuo toinen romaania kantava termi, se viittaa kuoleman peruuttamattomuuteen. Asterin käyttämänä sana kantaa peruuttamattoman teon ja ehdottomuuden lumoa. Theo huomaa oitis tuon sanan merkitysskaalan – ja sen, että Asteri ei näe, miten sana vihjaa myös peruuttamattomaan erehdykseen. Suomen kieli ei välitä tuon sanan *irre (erehdys)* -kaikua. Kun Asteri toteuttaa päätöksensä romaanin lopussa, Theo on jo niin rakastunut häneen, että kokee ratkaisun järkyttävänä erehdyksenä – tosin Asterin itsensä viesti henkii ehdotonta varmuutta.

Jos romaani on lauseen laajentuma, kuten Roland Barthes aikoinaan sanoi, niin Walserin romaanin ydinlause on ”*Enemmän kuin kaunis ei ole mikään*”. Romaanin alussa Theo inhoaa pelkkää ajatustakin kauneudesta. Hän ei ole koskaan ollut kaunis, edes hänen tekonsa eivät

ole olleet kauniita, tosin muutaman kauniin lauseen hän on saanut aikaiseksi mainosmiehenä ja naisia lumotessaan.

Theon alkutilanne on surkea: tämä ex-yritysjohtaja on vaimonsa apuna tämän vaateliikkeen kassalla. Silloin hän näkee tosikauniin naisen, valon ja ilmestyksen – lääkäri tosin nimeää tapahtuman lieväksi sydänkohtaukseksi.

Näin siis keskeiseksi nousee kauneus, mutta myös sen kumppanit viisaus ja näennäinen kauneus. Juoni rakentuu päähenkilön suhteesta noihin kysymyksiin, sekä kolmeen hahmoon: kateutta herättävään komeaan runoilijaan, viisaaseen vaimoon, sekä tosikauniisti vanhenevaan tanssijattareen. Oman lisänsä tähän tuo se, että aluksi Walser kiittää Tekla Chabbi -nimisen naisen luovaa panosta, jota ilman romaani ei olisi ollut mitään. Googlaaja saa selville, että kyseessä on entinen tangotanssijatar.

Alussa elämä on rumaa. Theon työkaveri ja paras ystävä Carlos Kroll oli luovuttanut tietoja kilpailijafirmalle, ja aiheuttanut konkurssin. Liikeyritys ja konkurssi toimii allegoriana kirjailijamiesten väliselle kilpailulle. Se esitetään kamppailuna, jonka Theo on hävinnyt paremmalleen. Carlos Kroll on palkittu runoilija, karismaattinen esiintyjä ja lumoava sanankäyttäjä. Theo ei voi ymmärtää, kuinka tällainen ihminen voi pettää ystävänsä ja kylmästi suistaa hänet konkurssiin.

Petollisen ystävän ja oman kateuden teemat jäävät sivuun, kun Theon mielen valtaa kaksi, kuusikymppistä naista. Theo ajattelee hieman vaimoaan, joka on viisas ja huomaamaton. Mutta sitten tämäkin jää syrjään, kun kirjeenvaihto kauniin tanssijattaren kanssa valtaa Theon mielen.

Sinan näkeminen saa päähenkilön pään pyörälle, ja hän käy piirittämään naista, vanhalle herralle sopivalla tavalla kirjein ja viestein. Theo on kuin nuori Petrarca, hän kohtaa naisen vain kerran. Loppu onkin sitten etäisen donnan palvontaa ja herra itse panee parastaan näissä verbaaleissa kosintamenoissaan.

”Sina Baldaufille kirjoittaessaan hänestä tuntuu kuin maailma lämpenisi ja vihreistä vihrein ruoho rehottaisi autojen katoilla. Hän voisi jopa kuolla tälle naiselle kirjoittaessaan. Tunne oli voimakas: Baldaufille kirjoittaessaan hän ei kyennyt oikeastaan edes hengittämään. Hengittäminen onnistui vasta, kun hän oli saanut lauseen valmiiksi. Mutta pisteen jälkeen hän halusi jatkaa kirjoittamista saman tien.” (125)

Sina -nimen suomalainen vivahde lienee tahaton, mutta sopii loistavasti teoksen teemaan. Voisi sanoa, että kyse on päähenkilön suhteesta sinään, puhuttelun kohteeseen, josta tulee häelle peili. Sillä kirjeiden avulla lietsotut tunteet kimpoilevat ennen kaikkea päähenkilön mielessä.

Näin kehittyy myös mustasukkaisuus, joka ruokkii Theon ajatuksia kuvitelmin ja luuloin. Theo on varma, että kaikki ne miehet, jotka ovat olleet häntä parempia, ovat myös olleet parempia Sinan kanssa. Niinpä hän yrittää kirjeiden avulla voittaa Sinaa itselleen juuri niiltä miehiltä, jotka ajoivat hänet konkurssiin.

Romaani tuntuu ajautuvan kuitenkin liikaa päähenkilön mielen peilailuksi, varsinkin kun meno kiihtyy paikoin farssimaisiin mittoihin. Romaanista olisi voinut jättää pois ainakin

Theon nöyryytyksen tosi-TV ohjelmassa, sekä Carlos Krollin surkean kuoleman Sinan vuoteessa. Huonoja ideoita.

Parodisesti kuvattu kirjallinen maailma

Kirjallinen menestys on romaanissa kuvattu yrityselämän kautta. Johtaja, Theo Schadt, oli tehnyt miljoonia patentti-bisneksessä. Firman toiminta, keksintöjen etsiminen ja niillä rahastaminen rinnastuvat mukavasti Walserin romaani-tuotantoon.

Theon merkittävin rekrytointi, runoilijanero Carlos Kroll, saa firman kukoistukseen. Firman menestyksen huipentuma on kuvattu *Hyvän runouden seuran* palkintojuhlana, jossa Carlos Kroll palkitaan teoksestaan *OlemisenRepeämä*. Kuvaus on riemukkaan parodinen, ja kaikki mitä juhlassa sanotaan, on naurettavaa.

Juhlan aluksi kirjallisuustieteilijä tulkitsee Krollin hänelle lähettämän meilin, joka kuului ”Arvon herra professori, älkää ymmärtäkö minua”. Tästä professori saa kimmokkeen hakea runoilijalta esimerkkejä ei-ymmärtämisestä:

”Piiloudun itseeni. Vaihdan
kielen, että en itseäni enää ymmärtäisi.
Lukijalle selviää: runoilija etsii kieltä, jolla ei enää ymmärtäisi itseään. Mutta sitten taas

Tuska ruostuu kielelläni.
Se on tuskaa, jonka ainoastaan runoilija voi tuntea, mutta samalla myös lukija tuntee tarvetta kokeilla, olisiko oman kielen päällä oleva tuska myös jo hieman ruostumaan päin.” (107)

Samanlainen runoutta pilkkaava ylistys jatkuu, kun juhlaillallisilla eräs nykytaiteen tuntija innostuu yhtä suvereeniin tulkintaan runoilijan pyrkimyksestä olla piittaamaton:

”Se koski runoilijan tunteettomuutta, joka nousi näytteistä esiin suorastaan johtoaiheen tavoin. Ja tunteettomuus taas ilmeisesti on yksi syy, ellei sitten se ainoa todellinen syy, yhtä lailla johtoaiheena esiintyvälle runoilijan kyvyttömyydelle päästä yhteisymmärrykseen itsensä kanssa.”

Tähän runoilija vastaa vain, että kielen ominaisuus on käsittämättömyys – ja että Baabelissa tavataan.

Parodian lopuksi, kun yhdistyksen seniili presidentti ja ahmatti professori olivat tarpeeksi humalassa, he päätyvät esittämään mauttomia vitsejä. Onhan se johdonmukaista, sillä kaikki mitä palkintojuhlassa sanottiin oli samaa luokkaa.

Kirjallisuus on läsnä teoksessa myös siten, että Theo laatii kirjeitä naisten lisäksi myös tuntemattomalle kirjailijalle. Niissä hän kertoo elämästään. Theo toteaa heti alussa kirjailijalle, että hän ei erityisemmin arvosta tätä – ei ole lukenut eikä aio lukea tältä mitään. Kirjailijalle kirjoittaessaan Theo kokee vain saavansa paremman tuntuman itseensä.

Näin Walser keikauttaa hierarkian, henkilöhahmo esittää itsensä kirjailijalle ja osoittaa olevansa parempi kuin tämä. Kirjailija onkin ainoa puhuteltava, jolle Theo onnistuu esittämään paremmuuttaan.

Kyseessä on mainio parodian sekä voimakkaiden tunteiden ja ajatusten romaani.

Martin Walser: *Muuan loppuaan odottava mies* suom. Olli Sarrivaara, Lurra-editions, 2017

Risto Niemi-Pynttäri on dosentti ja kirjoittamisen lehtori Jyväskylän yliopistosta.